

A Duna Istennője

Irta Lenkei Henrik

A mult század negyvenes éveiben egy dús, gazdag urhölgy, Tahy asszony özvegye kibérelte az István főherceg birtokában levő Margitszigetet. Az asszony egykor izgalmas éveket élt át. Férje mindenképp képviselővé választását akarta kiérősztolni s mikor ez nem sikerült, megtört ereje s 1840-ben sirba szállt.

Miután az özvegy a bérösszeget öt évre lefizette, a szigeten levő kis kastélyt választotta állandó lakásul. Pompásan berendezkedett s gyönyörűséget talált abban, hogy az akkori főváros hírességeit házában vendégül fogadja.

Bár nem volt már élte első virágában, az idő alig hagyott nyomot ritka szépségén. Tojásdad arcát hullámzó fürtök ontották körül. Tüzes szemei jókedvtől, tréfás hajlamtól és külön ötletek szikráitól

sugárzottak. Termete szoborszerű volt s izléses öltözködése — általános tanúság szerint — mindenkit elbűvölt, annyira, hogy szerencsés-jének tartotta, akit vendégül hívott és aki körében forgolódhatott.

Neve a nyilvánosság előtt állandóan szerepelt. A lapok tudósították olvasóikat fogadó estéiről, Párisba vagy Velencébe történt utazásairól, végül felmagasztalták elhatározását, hogy a fővárosi közönségnek szabad belépést enged a sziget ligetei, bokrai és virágágyai közé, amelyeket eddig csak kivételezettek látogathattak.

Más alkalommal pedig bő leírás adtak egy keleti utazásáról, melyet ez a bátor asszony 1850-ben kezdeményezett.

Végül egy lap 1851 május 27-én hírül adta, hogy a világotjárat asszony hazaérkezett s újra a Margitszigeten foglalta el lakását.

Gróf Gyulai Lajos, akinek az „Erdélyi muzeum egyesület“ levéltárában őrzött feljegyzései sok érdekes adatot nyújtanak, Tahy asszonyt a Duna Istennőjének nevezi, aki Magyarország férfivilágát bilincseiben tartja.

A következő év január 8-án nagszerű estélyt rendezett, mely az abszolutizmus árnyékaitól elsötétült időnek fénypontja volt. Vendégek serege gyűlemllett a virágkoszorúkkal díszített termekben, melyek valóságos fényárban usztak. Az ételek-italok tömege, a Patikáros testvérek csengő cigányzenéje s a telihold ragyogó világítása, mely ábrándos parti sétákra csábított — mind ez felejthetetlené tette az éjszakát. Pirkadásig tartott az ünnepség, amelyen mindenki részt vett, akit neve, rangja és eleganciája a köznép közül kiemelt. Természetes, hogy zenget az ének, pergett a tánc. Ezeket az 1854-ben gyakran ismétlődő estéket nem tudjuk báró Kemény Zsigmond nélkül, aki az akkori irodalom vezére volt, elképzelni.

Legbizalmasabb barátja, báró Horváth Miklós „Emlékezéseiben“ elmondja, hogy a költő udvarol a szép asszonynak, nem minden siker nélkül.

„A szigeten, melyet a Duna hullámai zúgtak körül — így szól a feljegyzések egyik helye — egy rendkívüli érdekes és szellemi kibuggyanó nő mezei virágokból bokráját font, amelyet ama kedvenceinek nyújtott, akiknek körében kongeniális eszmecsere található. Ezek közé tartozott első helyen báró Kemény, akinek a személye teljesen megfelelt ama eszménynek, melyet egy rendkívüli asszony egy kiváló emberről magának alkotott.

Ennek a viszonyoknak vázát kiegészíti egy különös párbaj története, melynek színhelye 1854-ben a kastély nagyterme volt.

A lovagias ügyet egy tollharc indította el, mely Tóth Kálmán a költő és a Hölgyfutár szerkesztője közt egyrészt, másrészt Fribeiss István, a „Divatcsarnok“ lapvezére közt mind hevesebben fellobbant, annyira, hogy személyeskedéssé durvult és Tóth Kálmánt kényszerítette, hogy ellenfelét párbajra hívja ki. Tóth Degrét, a novellistát, Fribeisz pedig báró Keményt kérte fel tanuul.

A rendőrség, amely abban az időben fokozott buzgósággal lépett fel minden egyéni akció ellen, neszt vette az ügynek s háromszor vette elejét a párbajnak. Azzal fenyegette meg a résztvevőket, hogy börtönbüntetéssel sújtja, ha még egyszer személyesen kísérlék meg ügyük elintézését.

Tóth Kálmán 1877-ben megjelent „Irka-firkáiban“ a párbaj lefolyását következőképpen adja elő:

Egy általánosan ismert hölgyet, a Margitsziget bérlőnőjét felkérte barátja, legyen kegyes és hívjon meg bennünket reggelire. Így történt. De a párbajsegédek ide is csak csalfaság útján juthattak. A kardokat virágtörzsekbe bujtatták s ezeket növények közé rejtve, szálították a kijelölt helyre. Orvost a tervbe beavatott urnő rendelt. Kemény és Fribeiss a pesti oldal felől érkeztek a cél felé. Segédjük pedig a budai részről. A párbajt a lovagiasság összes szabályai szerint vitték végbe, mely alkalommal Fribeiss mellén kapott egy kis sebet. De a szeretetreméltó házias asszony nemcsak az orvostól gondoskodott, hanem egy fényes villás-reggeliről is, mely alatt a kelyhek csengő hangjainál pompásan mu-

lattak a jelenlevők a gyűlölt rendőrségen véghezvitt sikerült csíny fölött.

Bár e vonásokból látható, hogy Kemény és Tahyné között meghitt volt a viszony, semmi sem jogosít arra a feltevésre, hogy ennek mélyebb szenvedély lett volna alapja. A baráti érintkezést egyikük se lépte túl, csupán rokonlelkek voltak, akik abban találtak gyönyört, hogy minél többször beszélgesse-

nek. Ennek a közlekedésnek háttéréül szolgált a még alig ismert sziget, amelyen a vad romantikus mult a jelennel ölelkezett, ahol a platánok és tölgyfák közül egy-egy kolostor romja, egy-egy falusi házikó kukcskált ki, vagy egy-egy rózsaliget, melyet kertész ollója még alig érintett s épp ezért csendes álmódózásra birta az ott sétálót.

Nem csoda, hogy ennek a bájós tájnak rajza és a szép Tahynénak benyomása a nagy regényíró műveiben gyakran jut kifejezésre.

A „Lélek örvényeiben“ Ágota, a fiatal özvegy, a Lagunák városában oly szabadon éli életét, mint Tahyné a Margitszigeten. Mindkettő kiváló egyéniség. Mindenki kedveli a szellemi élvezeteket. Mindkettőben erős a hajlam, hogy a szürke köznap fölül emelkedjék. Ágota jellemében szembeszökő a vágy paradoxok, színi hatások iránt. Szenvédeyesen keres oly helyzeteket, melyek képzeletét felizgatják. Ezért rándul ki Catana vidékére öszvérén s elegyedik az itt tanyázó rablócsapatok közé. Még a Mandolina sem hiányzik a nyeregpartnájából. Éppoly festőien emelkedik ki alakja a viharüzött gondolan és Chioggiában az ünnepélyesen öltözött megkoszorúzott bárkán.

Iduna grófné a „Férfi és nő“ regényében Tahyné vonásait visell,

Gazdag, eőkelő özvegy, aki semmitől sem undorodik úgy, mint a köznapiaságtól. Kényelmét szívesen áldozza fel egy kalandért. Egyszer India pálmaligeteiben, máskor Bécsben tűnik fel szalonjával. Tele van éleccel, szeszéllyel. Nem tűr korlátozást s legjobban érzi magát az élmények folytonos apályában és dagályában s könnyelmű játékot űz a saját, de mindazok boldogságával is, akik varázskörébe kerülnek.

Itt az asszony kissé lágy és szeretetreméltó jellemvonásai már a démonok világába torzulnak.

Egy nagy novellájának a „Ködképek a kedély láthatára”-nak ugyancsak barátnője a hősnője. Cecilia nem érzelmes természetű. Csupán az érzések pontos ismertetét és azok szellemes kifejezését hozza magával. A férfiaktól minden hódolatot megkiván és ő maga márványhideg marad velük szemben.

Kemény, jellemző ereje itt oly magaslatokra száll fel, melyeket elődeinek egyike sem ért el még megközelítőleg sem.

Bizonyára egykori eszményei ébrednek benne. Összehasonlítja magát az őserdő fáival, amelyeket a kuszó növények megfojtanak, aztán hintázó levelek és virágok szépségében diszelegnek. Belül halottak s színleg buja vakító élet képét mutatják.

Mégis irodalmunk szerencsésjének kell tartanunk, hogy Keménynek alkalma volt ennek az asszonynak tanulmányozásában képzeleté megtermékenyítése, úgy hogy regényünk fejlődésében nem csekély szerepet játszik.

A „Duna Istennője” Cereshez hasonlított, aki leánya elvesztése miatt örök gyászajelül az eleuzi szobrot állította, de egyszersmint a földművelést s az államokat alapította.